

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนใน
โรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี
The Role of Moraliy Teaching Monks in Learning and Teaching
in Thepmongkhornrangsi Schools Muang District,
Kanchanaburi Province

พระสมุห์หัตถพล จันทวิโส (แฝงปาน)^{*}

อุบล วุฒิพรโสภณ^{**}

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา^{***}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยเป็นการวิจัยแบบใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประธาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๘๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นมากที่สุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๓๕ และที่มีความคิดเห็นต่ำสุดคือ ด้านเทคนิคการสอน กับด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๔๘

* สารนิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทราวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ ดร. ประธานกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

*** อาจารย์ ดร. กรรมการควบคุมสารนิพนธ์

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่องานของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยการทดสอบสมมติฐาน ผู้ตอบแบบสอบถามที่มี อายุ ระดับชั้นเรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่องานของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนที่มี เพศ ระดับ ธรรมศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่องานของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดความชำนาญในการใช้สื่อการสอน การประเมินผลการทำงานไม่ชัดเจน ข้อเสนอแนะ ควรดำเนินการสรรหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถ มีเทคนิคการสอน ควรจัดอบรมให้ความรู้ในการใช้สื่อการสอน และควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ควรดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนต้องเกื้อกูลกัน โดยผู้สอนต้องเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม การใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย และควรมีการวัดและประเมินผลหลังการสอนทุกครั้ง เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอน และควรให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจนเกิดผลการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตจริง

คำสำคัญ : บทบาท, พระสอนศีลธรรม, การจัดการเรียนการสอน

Abstract

The objectives of this article were : 1) to study the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province, 2) to study the comparison of the opinions of students to the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province, 3) to study the problems and suggestions for the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province. The research is a mixed research methodology between quantitative and qualitative researches. The statistics are used for the data analysis through such as percentage, mean, standard deviation (S.D), t-test, F-test, One-way Analysis of Variance and Least Significant Difference : LSD., and the data analysis from interview was used by the content analysis technique.

The findings of this research as follows :

1. The students had the opinions to the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province. It is a good level for overall as an average as 3.872. When considered in each side found the students had the opinions to the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province that is also a good level as the highest level was the teaching and learning management as 3.935 in average and the lowest level was teaching technique and evaluation and revaluation was 3.848 in average.

2. The findings of comparison of the students had the opinions to the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province, tested the hypothesis, found that the questionnaire respondents who had the difference of age, level of education, had the opinions to the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province differently with significance of statistics at 0.05. It accepted the hypothesis. But the questionnaire respondents who had the difference of sex and Dhamma Education level, had the opinions to the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province indifferently. It rejected the hypothesis.

3. The problems, obstacles about the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province, found that lack of educated and able personnel, lack of the moral teaching monks, lack of skill in teaching medias, improper evaluation. For the suggestion, should recruit the educated and able morality teaching monks and have teaching technique, should have the training about the knowledge of teaching medias and should have the evaluation and revaluation of teaching and learning. The guidelines to support the roles of morality teaching monks in learning and teaching in Thepmongkhonrungsi schools Muang district, Kanchanaburi province, found that should manage the teaching and learning for both teachers and students have the facility with friendship by teachers must choose the proper teaching technique, using the modern teaching medias and should have evaluation and revaluation every time for improving the teaching and learning management and should let the students to have the practical for better study that it will be useful and can use in daily life.

Keyword : Roles, Morality Teaching Monks, Learning and Teaching

๑. บทนำ

การจะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรมนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่เด็กเพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปสถาบันที่มีส่วนสร้างเสริม ปลุกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่เด็กนั้นได้แก่สถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาเป็นต้นสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เด็กเกี่ยวข้อง และเริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิตและได้รับการสั่งสอนให้เป็นคนดีเสริมสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์แต่ในปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจและการครองชีพสูงขึ้น ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องไปประกอบอาชีพ ไม่มีเวลาจะพบปะสั่งสอนอบรมลูกได้อย่างเพียงพอการอบรมปมนิสัยและปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงตกเป็นหน้าที่ของโรงเรียน^๑

ปัจจุบันเป็นยุคที่เชื่อกันว่าตกอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นยุคที่ทุกอย่างกระจายไปได้เร็วมาก โดยเฉพาะในด้านข้อมูลข่าวสาร จนเรียกว่ายุคสื่อสารโทรคมนาคม หรือสื่อสารสนเทศ กำลังก้าวไปสู่โลกไร้พรมแดน^๒ กระแสอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่ผ่านเข้ามาทางสื่อมวลชนรูปแบบต่างๆ และเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ มีส่วนทำให้ค่านิยมและความเชื่อของเยาวชนไทย และสังคมไทยเบี่ยงเบนออกจากเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่ดีงาม มายึดติดกับกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง แ่งแย่งเอาเปรียบ เริ่มออกห่างจากศาสนามีความหย่อนยานในศีลธรรมและจริยธรรม^๓ ปัญหาสังคมหลายด้านยังรุมล้อมคุกคามเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม ขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามตามโครงสร้างของสังคมไทยหายไป พร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ซึ่งทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่จะต้านทานกับสภาพปัญหาแวดล้อมต้องขาดความมั่นคง จนเกิดปัญหาต่างๆ ของสังคมตามมา เช่นปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหานักเรียน นักศึกษา ประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหาอาชญากรรม^๔

^๑เมตตา ภิรมย์ภักดี, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๗), หน้า คำนำ.

^๒กองทุนไตรรัตนภาพ ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, **ฝันให้ไกลไปให้ถึง**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทแปดสิบเจ็ด จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๗๑.

^๓สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๙**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด ๒๕๔๕), หน้า ๑๙.

^๔กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ร.ส.พ. ๒๕๔๘), หน้า คำนำ.

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากพระภิกษุที่ทำหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีประสบการณ์วุฒิทางการศึกษาต่างกัน เช่น บางรูปสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่บางรูปก็ยังไม่สำเร็จการศึกษาและไม่มีวุฒิการศึกษาสายครู อาจส่งผลให้การเรียนการสอนไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและปรับปรุงบุคลากรให้สอดคล้องกับยุคปฏิรูปการศึกษาต่อไปในอนาคต

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๒.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๓. ขอบเขตการวิจัย

๓.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยมุ่งศึกษา บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี ตามองค์ประกอบของการสอน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๒) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๓) ด้านเทคนิคการสอน ๔) ด้านการวัดและประเมินผล

๓.๒ **ขอบเขตด้านตัวแปร** ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

๑) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน ระดับธรรมศึกษา

๒) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** ได้แก่ ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๒. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๓. ด้านเทคนิคการสอน ๔. ด้านการวัดและประเมินผล^๕

๓.๓ **ขอบเขตด้านประชากร**

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๖๔๐ คน

^๕ อารมณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๑๐.

๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้คือ โรงเรียนเทพมงคลรังษี ถนนเจ้าขุนเณร ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๖ เดือน

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Question naires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

๒. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๖๔๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๖ จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔๖ คน

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๖๔ คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard - Deviation)

๕. ผลการวิจัย

^๖ อภินันท์ จันตะณี, การใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิจัยทางธุรกิจ, (ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕.

๑. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า การจัดการเรียนการสอนจะเน้นกระบวนการต่างๆ เพื่อที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะต้องฝึกให้เรียนรู้ฝึกปฏิบัติจริงในขณะเดียวกันควรเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา และแสดงความคิดเห็นในห้องเรียนช่วงกิจกรรม เพื่อที่การเรียนการสอนจะได้ไม่น่าเบื่อ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลายยืดหยุ่นได้ตามเงื่อนไขและสภาพความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นตน และเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม ทำให้ผู้เรียนมีความรักรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง

๒. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า สื่อการเรียนการสอนคือ ตัวกลางหรือสิ่งต่างๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและเทคนิควิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนา และสามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นไปใช้ในการประกอบอาชีพตลอดจนการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นครูพระสอนศีลธรรมควรที่จะใช้สื่อการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และตรงกับลักษณะของเนื้อหาของบทเรียนเนื้อหาของบทเรียนอาจมีลักษณะแตกต่างกันไป เช่น เป็นข้อความ เป็นแนวคิด เป็นภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว เป็นเสียง เป็นสี ซึ่งการใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้สื่อการสอน ในการเลือกสื่อการสอนต้องพิจารณาถึงลักษณะต่างๆ ของผู้เรียน เช่น อายุ เพศ ความถนัด ความสนใจ ระดับสติปัญญา วัฒนธรรมและประสบการณ์เดิม

๓. ด้านเทคนิคการสอน พบว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้านคือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่งต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าจาก สมมติปัญญา และการพิจารณาตน คือผู้เรียนไปสอนและประเมินตามผลของการปฏิบัติของตน ปรับปรุงขึ้นเรื่อยๆ รู้รอบ รู้ลึก และรู้แจ้งในที่สุด และควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความถนัดของเรียนแต่ละคน และใช้เทคนิคหรือวิธีการสอนเพื่อช่วยให้การสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ได้แก่ การยกตัวอย่าง การใช้สื่อ การใช้คำถาม โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้สูงสุดตามศักยภาพ เพื่อที่นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการวัดและประเมินผลต้องมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและตรงกับจุดประสงค์ของวิชา โดยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียนการวัดผลและประเมินผลคงจะต้องยอมรับว่าคะแนนยังเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงในการวัด แต่วิธีการที่จะได้มาซึ่งคะแนนนั้นไม่ใช้การเขียนตอบข้อสอบเพียงอย่างเดียว ยังมีอีกหลากหลายวิธี เช่น สังเกตจากการทำงานร่วมกันของนักศึกษา ฟังจากการบูรณาการความคิดที่ได้จากเพื่อนๆ หรือสังเกตจากพฤติกรรมอื่นๆ การซักถาม การถามตอบ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนทั้งทางตรงและทางอ้อม การให้คะแนนจากผลงานที่มาจากการ

ประเมินร่วมกันทั้งเพื่อน อาจารย์ กลุ่มและตนเอง ครูผู้สอนควรแจ้งการวัดผลเป็นรายบุคคลพร้อมข้อปรับปรุง

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๑

๖. อภิปรายผล

๑. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จากผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๓๕ เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ ครูพระให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖๒ ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรีนักเรียนที่มีเพศ ระดับธรรมศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสำเร็จ สิริธมโม (ดวงบุพผา)** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๒” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็น

ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์โดยภาพรวมมากทุกด้าน พิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้านคือ ด้านเนื้อหาการเรียน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านกิจกรรมการเรียน ด้านกระบวนการเรียนและด้านสื่อการเรียน ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์ จำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ สองด้านคือ ด้านอายุและเพศ ส่วนการเปรียบเทียบ ระดับชั้นเรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สอดคล้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^๗

๒. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน จากผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๕๗ เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ ครูพระใช้สื่อการสอนทางเทคโนโลยีอย่างหลากหลาย มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓๙ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสกาโร)** ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของนักเรียนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักเรียนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเนื้อหาสาระของวิชาพระพุทธศาสนา ด้านเทคนิควิธีการใช้สื่อการสอน และด้านบุคลิกภาพของพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของนักเรียนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่า นักเรียนที่มีเพศแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ผลการวิเคราะห์ปัญหาและข้อ เสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง ด้านการใช้สื่อการสอนของพระสอนศีลธรรมปัญหาได้แก่ จอภาพเล็กไป สื่อเก่ามาก อุปกรณ์การสอนเก่า ไม่มีกิจกรรมให้ทำเลย ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรเปลี่ยนจอภาพให้ใหญ่ขึ้น ควรหาสื่อที่ทันสมัยและอุปกรณ์การสอนใหม่ ๆ และจัดกลุ่มให้ทำกิจกรรมมากขึ้น ด้านบุคลิกภาพของพระสอนศีลธรรมปัญหาได้แก่ พระสอนศีลธรรมบรรยายคำพูดตรงเกินไป ไม่ค่อยระมัดระวังคำพูด

^๗ พระสำเร็จ สิริธมโม (ดวงบุปผา), การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๒, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๓-๙๔.

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ พระสอนศีลธรรมควรบรรยายธรรมให้สุภาพเรียบร้อยและเหมาะสมกับเด็ก มีความสำรวมกาย วาจา ใจมากขึ้นและควรสอนให้มีความสุขสนุกสนานมากขึ้น^๘

๓. ด้านเทคนิคการสอน จากผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ด้านเทคนิคการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๔๘ เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ ครูพระใช้วิธีการสอนทำให้เข้าใจและจดจำคำสอนได้ง่าย มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๘๑ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระพิชิต วิจิตวโส (เชาว์ชาญ)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอยะนิงครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอยะนิงครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกรายที่สุด พบว่า การบริหารการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอยะนิงครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านเนื้อหาเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๔๖ ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการบูรณาการเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ควรพัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาสู่กระบวนการปฏิบัติ และควรนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละชั้นเรียน ควรพัฒนาการเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและควรให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริงและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง^๙

๔. ด้านการวัดผลและประเมินผล จากผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๔๘ เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเทพมงคลรังษี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ มีการชี้แจงผลการวัดและประเมินผลให้นักเรียนทราบ มีค่าเฉลี่ย ๔.๓๖๑ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาทวีศักดิ์ ปญญาสาโร (เกตเสนา)** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธ ศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเทพศิรินทร์

^๘ พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสสุภโร), “ความพึงพอใจของนักเรียนในการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปาโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๘-๑๐๑.

^๙ พระพิชิต วิจิตวโส (เชาว์ชาญ), “การบริหารการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอยะนิงครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี” ผล การวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนเทพ ศิริรินทร์ นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี โดยอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกข้ออยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานนักเรียน ในเรื่อง เพศ อายุและชั้นเรียนของนักเรียนซึ่งมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมแตกต่างกัน ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ครูควรมีความยืดหยุ่นเรื่องหลักสูตร ด้าน กระบวนการเรียนการสอน ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนด้านการ ใช้สื่อในการเรียนการสอน ครูควรเพิ่มสื่อการเรียนการสอนให้มากและทันสมัย ด้านกิจกรรมส่งเสริม การเรียนการสอน ครูควรมีการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น ด้านการ วัดและประเมินผลการเรียนการสอน ครูควรนำผลการเรียนของนักเรียนมาปรับปรุงการเรียน การสอนให้ดีขึ้น^{๑๐}

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดอบรมวิธีการสอนและเทคนิคใหม่ๆ ให้กับพระสอน ศีลธรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน
- ๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมการผลิตสื่อ การใช้สื่อ และเทคนิควิธีการใช้เทค โนโลยีแก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๓) องค์กรส่งเสริม ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการสอนของสอน ศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- ๑) พระสอนศีลธรรมควรพัฒนาเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับ นักเรียนเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการเรียนการสอน
- ๒) พระสอนศีลธรรมควรวางแผนการเรียนการสอน และเตรียมเนื้อหาในการสอนก่อน เข้าสอนจริง
- ๓) พระสอนศีลธรรมควรสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน โดยเน้นภาคปฏิบัติ ควบคู่กับภาคทฤษฎีอย่างเหมาะสม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
- ๔) พระสอนศีลธรรมควรนำสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและมีความหลากหลาย เพื่อสร้างจุดสนใจให้กับนักเรียน และเป็นการเพิ่มความเข้าใจในบทเรียนได้มากขึ้น

^{๑๐}พระมหาวิศัลย์ ปญญาสาโร (เกตุเสนา), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยม ศึกษา ตอนปลายในโรงเรียนเทพศิริรินทร์ นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๕) พระสอนศีลธรรมควรมีการประเมินผลการเรียนการสอน ก่อนและหลังการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อพัฒนารูปแบบวิธีการและรักษาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนสืบต่อไป

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมุ่งเน้นในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในโอกาสต่อไป

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้เครื่องมืออื่นๆ เช่นแบบสอบถาม สถานการณ์ และแบบสัมภาษณ์ เพื่อได้ผลการศึกษาเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ปีงบประมาณ ๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ร.ศ.พ. ๒๕๕๘.

กองทุนไตรรัตน์นาภาพ ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย. ฝันให้ไกลไปให้ถึง. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแปดสิบเจ็ด จำกัด, ๒๕๕๙.

เมตตา ภิรมย์ภักดี. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด ๒๕๕๕.

อภิรักษ์ จันตะนี. การใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิจัยทางธุรกิจ. ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๙.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง.เฮ้าส์, ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย :

พระสำเร็จ สิริธมโม (ดวงบุปผา). การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๒. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระพิชิต วิชิตวโส (เชาว์ชาญ). “การบริหารจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาวิศักร์ ปณฺญาสาโร (เกตเสนา). “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสกาโร). “ความพึงพอใจของนักเรียนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ จังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.